

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI ÖĞRENCİ HAREKETLİLİĞİNİN MEKÂNSAL PERSPEKTİFTEN İNCELENMESİ

Investigation of International Student Mobility in the World and Turkey from a Spatial Perspective

Mehmet Kadri TEKİN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,

Coğrafya Bölümü, Van-Türkiye

kadritekin@yyu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0667-6648

(Teslim: 9 Mart 2022; Düzeltme: 1 Haziran 2022; Kabul: 1 Haziran 2022)

(Received: March 9, 2022; Revised: June 1, 2022; Accepted: June 1, 2022)

Abstract

This study focuses on international student mobility, which is one of the most important components of today's human mobility. Based on the data of UNESCO (between 2000-2019) and The Council of Higher Education (YÖK) (between 2013-2021), the spatial distribution of international students was mapped in GIS using thematic methods. These produced maps were analyzed with the descriptive analysis method. Firstly, the global distribution of international students was discussed. Afterward, it was revealed from which countries the students came to Turkey. In addition, the distribution of international students in Turkey by city and university was also examined. Accordingly, it was determined that the main dynamics that determine international student mobility are the development levels of countries, regions, cities, and universities. While international students prefer more developed countries around the world, the source regions are mostly underdeveloped and developing countries. Especially in Turkey, whose numbers have increased rapidly in recent years, international students are concentrated in the cities and universities located in the western, mid-western part of the country.

Keywords: International students, Spatial distribution, Student mobility, Internationalization, Higher education

Öz

Bu çalışma, günümüz insan hareketliliğinin en önemli bileşenlerinden biri olan uluslararası öğrenci hareketliliği üzerine odaklanmaktadır. UNESCO (2000-2019 yılları arası) ve YÖK (2013-2021 yılları arası) verilerinden hareketle uluslararası öğrencilerin mekânsal dağılımları CBS'de tematik yöntemlerle haritalandırılmıştır. Üretilen bu haritalar betimsel analiz yöntemi ile irdelenmiştir. İlk olarak uluslararası öğrencilerin küresel ölçekteki dağılım durumları ele alınmış daha sonra Türkiye'ye gelen öğrencilerin hangi ülkelerden geldiği ortaya konulmuştur. Bununla birlikte Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin kent ve üniversite bazındaki dağılımları da incelendi. Buna göre uluslararası öğrenci hareketliliğini belirleyen temel dinamiklerin ülkelerin, bölgelerin, kentlerin ve üniversitelerin gelişmişlik düzeyleri olduğu belirlendi. Dünya genelinde uluslararası öğrenciler daha çok gelişmiş ülkeleri tercih ederlerken kaynak bölgelerinin de daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olduğu sonucu ortaya çıktı. Özellikle son yıllarda sayıları hızla artan Türkiye'de ise uluslararası öğrenciler, ülkenin batı, orta-batı bölümünde yer alan kentlerde ve üniversitelerde yoğunluk oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası öğrenciler, Mekânsal dağılım, Öğrenci hareketliliği, Uluslararasılaşma, Yükseköğretim

1. GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte insan hareketliliği, tüm zamanların en yoğun dönemini geçirmektedir. Bu hareketliliğin en dinamik olgularından biri olan **uluslararası öğrenci(ler) (UÖ)**¹ meselesi her geçen gün daha fazla gündeme gelmektedir. Bilgi transferinin, ekonomik getiri sağlamanın, sosyal, siyasal ve kültürel sermayeyi temin etmenin ve yaymanın kolay bir yolu olarak görülen UÖ meselesi, neredeyse tüm ülkelerinin dikkatini çekmiştir. Ülkeler, bu küresel sermayeden pay kapmak veya var olan paylarını daha da büyümek için çeşitli ve özendirici politikalar geliştirerek daha fazla öğrenci çekmenin yollarını aramaktadır. Bu pastadaki payın büyük bir bölümünü geliştirmiş ülkeler olsa da geliştirmekte olan ülkelerin de son yıllarda bu pastaya ortak oldukları görülür. Türkiye, 2020-2021 eğitim-öğretim yılı verilerine göre 200 binin üzerindeki UÖ sayısı (YÖK, 2021) bu küresel arenada iddialı bir ülke olma yolunda hızla ilerliyor.

UÖ, yeni dünya düzeninde masrafsız gelir kaynağı olan büyük bir pazardır. Küreselleşme ile birlikte daha girift bir hal alan uluslararası diplomasinin bir yansıması olarak yükseköğretim kurumları giderek daha çok kitleselleşmişlerdir. Bugün UÖ meselesi milyar dolarlarla ifade edilen ve çok aktörlü bir sektör alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mobiliteyle birlikte yükseköğretim kurumları hızlı bir şekilde uluslararasılaşmaya başlamış ve ülkeler bu büyüyen pazardan pay kapmak için yoğun bir rekabete girmişlerdir.

UÖ sayıları, bundan 50 yıl önce binlerle ifade edilirken, eğitim ve burs programları, çeşitli iş birlikleri ve değişim programları sayesinde günümüzde milyonlarla ifade edilmektedir. Tüm dünyada eğitim amacıyla göç eden UÖ'nin sayısı her geçen gün artmaktadır. Örneğin 2000'de toplam UÖ sayısı 2 milyon iken, 2010 yılında bu sayı 3.7 milyona ulaşmış ve 2019 yılında da 6 milyonun üzerine çıkmıştır (UNESCO, 2021). Küreselleşmenin, eğitim, ekonomi, sosyal ve kültürel alanlarda yaptığı değişim ve dönüşümleri dikkate aldığımızda, ileride UÖ sayısının daha da artacağını tahmin etmek zor olmasa gerek.

Yükseköğrenimini bulunduğu ülke dışında başka bir yerde sürdürmek isteyen öğrencilerin tercihleri büyük ölçüde göç kuramlarından itme ve çekme modeli (push and pull) ile teorize

edilebilmektedir (Altbach, 1998, 2004; Li & Bray, 2007; Mazzarol vd., 1996; Mazzarol & Soutar, 2002). Bununla birlikte göç çalışmalarında UÖ hareketliliğinin önemli ölçüde ihmal edildiği ve her şeyden önce kuramsallaştırması gerektiğini ve bunun da Edward Said'in "sürgün entelektüel" kavramının ödünç alınarak kuramsallaştırılabileceğini ifade eden (King & Raghuram, 2013) yine bilginin mekânsal ölçekteki üretimine ve dolaşımına odaklanan ve bunun, UÖ hareketliliğini anlamada ve göç teorileri ile ilişkilendirmede yararlı olabileceğini savunan görüşlerde vardır (Raghuram, 2013). UÖ, çoğunlukla ülkelerinde yaşadıkları dezavantajlı durumdan kaçıp onlara birçok imkân ve avantaj sağlayacak ve onları en iyi şekilde hayata hazırlayacak ülkelere yönelme eğilimindedir. Nitekim bugün UÖ alan ve gönderen ülkelere bakıldığında çekim yerlerinin gelişmiş ülkeler, buna karşılık kaynak ülkelerin ise daha çok geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkeler oldukları görülür (Tablo 1; Tablo 2). UÖ hareketliliğinin yönü, her ne kadar bazı farklılıklar arz etse de genelde az varlıklı ülkelere zengin ülkelere doğru gerçekleşmektedir (Shields, 2013). Örneğin 2014 verilerine göre öğrencilerin %76'sı gelişmiş ülkeleri tercih etmiştir (Hıra ve Karaca, 2021). Ayrıca yabancı dil öğrenimi, farklı arkadaşlıklar edinilmesi, özgüven artırımı, kültürlerarası anlayışın yüksek olduğu medeni ve akademik bir kimlik kazanımı gibi durumlar da UÖ'nin büyük bir bölümünün ortak amacını oluşturmaktadır (Bryła, 2015). Bununla birlikte tarihi ve kültürel bağlar, coğrafi yakınlık ve ülkeler arası diplomatik ilişkiler de öğrenci tercihlerinde rol oynamaktadır (Lee & Tan, 1984; Özoğlu vd., 2012). Farklı kültür ortamlarından gelen öğrencilerin paylaştığı değerler kültürlerarasılık ve çokkültürlülük teorilerine de bu anlamda hizmet eden mükemmel bir araçtır (Donati, 2009). Ülke seçiminde olduğu gibi kent ve üniversite seçiminde de benzer koşullar söz konusudur. ABD özelinde yapılan bir çalışmada çevresiyle güçlü ekonomik ilişkiler geliştiren, mezun öğrenci istihdam oranının yüksek olduğu köklü ve başarılı üniversitelerin UÖ'yi çekmede daha yetkin oldukları saptanmıştır (Edward vd., 2001).

Ülkeler, UÖ meselesi noktasında her ne kadar farklı politikalar izliyor olsalar da hemen hemen tüm ülkelerin ekonomik olarak gelirlerini arttırmak, kültürel sermayesini yaymak ve yetişmiş kalifiye eleman ihtiyacını kolay yoldan sağlamak gibi bazı ortak hedefleri vardır. Örneğin dünyada en fazla UÖ alan ülke konumundaki ABD için büyük bir kazanç

¹ Burada uluslararası öğrenci ifadesi; Önlisans, Lisans veya Lisansüstü eğitiminin bir bölümünü veya tamamını vatandaşı olduğu ülkenin dışında başka bir ülkede tamamlayan öğrenciler için kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu kavram yükseköğretimin

farklı kademelerinde eğitim alan tüm yabancı uyruklu öğrencileri kapsamaktadır. Erasmus, Mevlâna ve Farabi gibi değişim programları vasıtasıyla gelen ve giden öğrenciler buna dahil değildir.

kapısıdır (Ortiz vd., 2015). UÖ, yeni iş alanlarının açılmasını sağlayarak yerel halkın istihdamını artırmakta (Vickers & Bekhradnia, 2007; Wilkinson vd., 2010) ve genç nüfus oranlarının düşük olduğu gelişmiş batı toplumlarında işgücü açığını kapatmak yoluyla da (Kapur & Crowley, 2008) ülke ekonomilerine doğrudan veya dolaylı olarak önemli katkılar sunmaktadır. Özellikle son yıllarda ülkeler arasındaki rekabet koşulları daha da yükselince artık UÖ çekmenin tek başına yeterli bir başarı kriteri olmadığı asıl önemli olanın UÖ’i tutmak olduğu düşünülmeye başlandı (Choudaha, 2017). Nitekim ülkeler ve yükseköğretim kurumları bu minvalde eğitim programlarını değiştirip dönüştürmektedir.

Literatürden de anlaşılacağı üzere UÖ meselesi farklı içerik ve perspektifler ışığında önemli ölçüde çalışılmış bir konudur. Tüm bu çalışmalar konuyla ilgili zengin bir literatürün ortaya çıkmasına vesile olmasına rağmen konunun bir bütün olarak ve belli bazı temel başlıklar altında mekânsal olarak incelenmesi gerektiği ihtiyacını hissettirmektedir. Bu çalışma, dünyada en fazla UÖ alan ve gönderen ülkelerin hangileri olduğu, Türkiye’nin hangi ülkelere daha çok öğrenci aldığı ve hangi ülkelere öğrenci gönderdiği, yine Türkiye’ye gelen öğrencilerin kentler ve üniversiteler bağlamında nasıl bir dağılım gösterdiği gibi başlıklar özelinde UÖ’ün mekânsal dağılımlarına dair bütünlüklü bir fotoğraf ortaya koymayı amaçlıyor. Diğer bir deyişle bu araştırmanın temel gayesi hem dünyada hem de Türkiye’de (kentler ve üniversiteler özelinde) gittikçe sayıları artan ve ekonomi başta olmak üzere sosyal, kültürel ve bilimsel açıdan ülkelere önemli getirileri olan UÖ’ün mekânsal dağılımlarını tarihsel bağlamı içerisinde sistematik olarak ortaya koymaktır.

2. VERİ VE YÖNTEM

Dünyada ve Türkiye’de UÖ’ün mekânsal dağılımlarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Yükseköğretim Kurumu (YÖK) verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın temel amacı UÖ’ün küresel ve ulusal boyuttaki dağılımına dair bir durum tespiti yapmaktır. UNESCO’nun İstatistik Enstitüsü’nden (<http://data.uis.unesco.org/>) 2000 yılından günümüze kadar verisi bulunan tüm ülkelerin almış oldukları, gönderdikleri ve net göç durumlarını gösteren UÖ sayıları ülkeler, kıtalar ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri bağlamında düzenlenerek oluşturulmuştur. Ayrıca Türkiye’den giden öğrencilerin tercih ettikleri ülkelerin verisi de bu siteden alınmıştır. Yine Yükseköğretim Yönetim Bilgi Sistemi’nde (<https://istatistik.yok.gov.tr/>) 2013 yılından bu yana dijital ortamda paylaşımına açık olarak

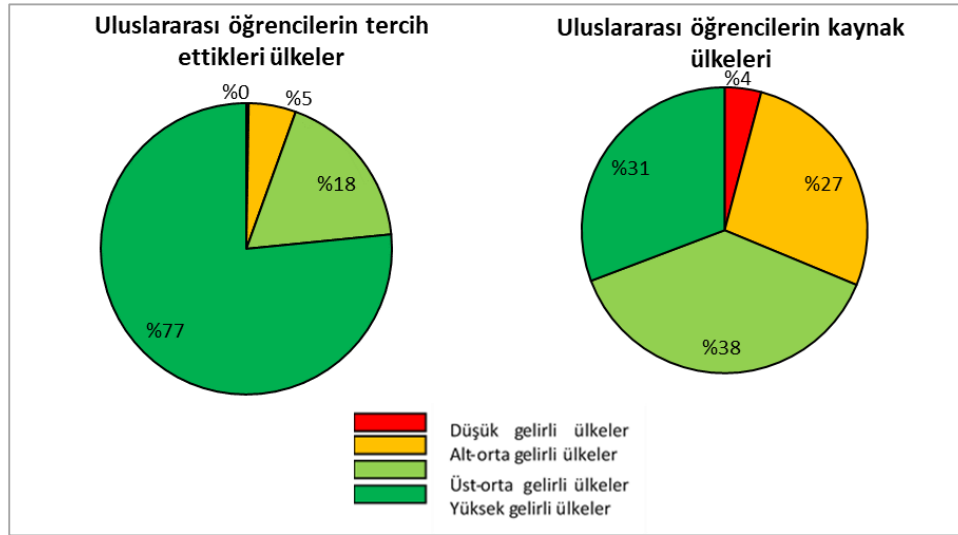
sunulan UÖ’e ait veriler tespit edilerek Türkiye’ye gelen UÖ sayıları, iller ve üniversiteler bazında UÖ’ün dağılım bilgileri düzenlenerek oluşturulmuştur. İşlenmeye hazır hale getirilen tüm veriler Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) programında tematik yöntemlerle haritalandırılarak betimsel analiz yöntemi ile irdelenmiştir.

3. DÜNYADA ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN MEKÂNSAL DAĞILIŞI

UÖ’e yönelik politikalar, ülkeden ülkeye veya bölgeden bölgeye birtakım farklılıklar taşıyabilmektedir. Ülkelerin ve yükseköğretim kurumlarının ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişlik seviyeleri bu farklılaşmayı belirleyen temel ölçütlerdir. Gelişmiş ülkeler her ne kadar UÖ pazarının büyük bir bölümünü elinde tutuyor olsa da Asya kıtasındaki bazı ülkeler başta olmak üzere dünyanın gelişmekte olan ülkeleri de bu pazara ciddi anlamda ortak olmaya başlamışlardır.

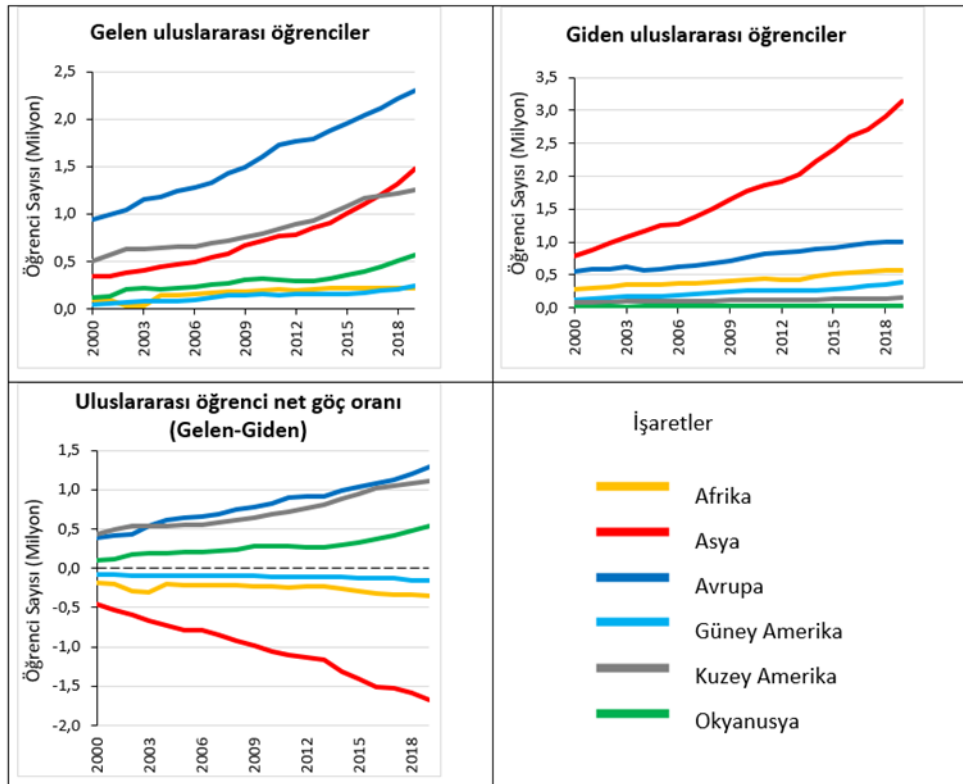
UÖ’ün göç kararlarını belirleyen birçok etmen bulunmaktadır. Öğrenciler türlü sebeplerle daha rahat edebilecekleri ve deneyim kazanabilecekleri ülkeleri tercih etme eğilimindedir. Örneğin ülkeleri gelir grubuna göre sınıflandıran Dünya Bankası (World Bank, 2022) verilerine göre 2000-2019 yılları arasında UÖ hareketliliğine katılan öğrencilerin %77’si yüksek gelirli ülkeleri, %18’i üst-orta gelirli ülkeleri ve %5’i ise alt-orta gelirli ülkeleri tercih ederlerken buna karşılık göçe kalkışan bu öğrencilerin %4’ü düşük gelirli ülkelere, %27’si alt-orta gelirli ülkelere ve %38’i ise üst-orta gelirli ülkelere gitmişlerdir. Aynı dönemde yüksek gelirli ülkelere giden öğrencilerin oranı da oldukça yüksek (%31) çıkmıştır ki bu hareketliliğin yönü büyük ölçüde kendisi gibi gelişmiş başka bir ülkeye gitme şeklinde cereyan etmektedir (Şekil 1).

UÖ’ün kıtalara göre dağılımına bakıldığında dünyanın en gelişmiş ülkelerinin bulunduğu Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya (Avustralya ve Yeni Zelanda) kıtaları daha çok ev sahibi konumunda iken Asya, Afrika ve Güney Amerika kıtalarının ise daha çok kaynak konumunda oldukları görülür (Şekil 2). Kıtaların aldıkları ve gönderdikleri UÖ sayıları önemli oranlarda değişmekle beraber Avrupa kıtası en çok tercih edilen kıta buna karşılık Asya kıtası ise belirgin bir şekilde en çok öğrenci gönderen kıtadır. Örneğin 2019 yılında Avrupa kıtasındaki ülkeleri tercih eden UÖ toplam sayısı 2 milyonun üzerinde iken, Asya kıtasında yer alan ülkelere ise 3 milyonu aşkın bir öğrenci kitlesi göç etmiştir. Zira kıtaların net göç oranlarına bakıldığında Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya kıtalarının pozitif, buna karşılık Asya, Afrika ve Güney Amerika kıtalarının ise negatif yönde oldukları görülür.

Şekil 1- Gelir düzeyine göre uluslararası öğrencilerin tercih ettiği ve menşe ülke bilgileri (2000-2019 yılları arası toplam oranlar). Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu

Figure 1- The information of preferred and origin country of international students by income level (total rates between 2000-2019) Source: Created from UNESCO data

Şekil 1- Uluslararası öğrencilerin kıtalara göre dağılımı. (Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu)

Figure 2- Distribution of international students by continent. (Source: Created from UNESCO data)

3.1. Uluslararası öğrenci alan ülkeler

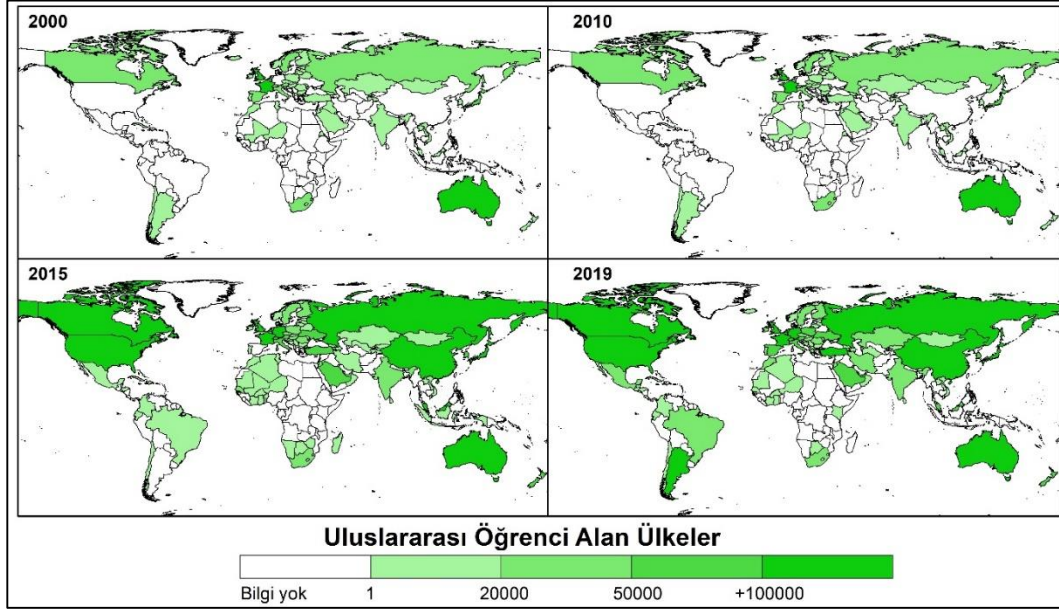
Dünyadaki UÖ'in büyük bir bölümü, gelişmiş ve büyük ekonomilere sahip özellikle de İngilizcenin konuşulduğu batı ve kuzey yarım küredeki ülkeleri tercih etmektedir (Şekil 3).

Haritadan da anlaşılacağı üzere gelişmiş ülkeler, dünyada en fazla UÖ alan yerlerdir. Bununla birlikte özellikle son yıllarda gelişmekte olan bazı ülkeler de önemli ölçüde UÖ almaya başlamışlardır. 2000'lerde UÖ alan ülke sayısı daha az iken günümüzde bu sayı önemli oranda artmıştır. Dolayısıyla süreçle birlikte

hem UÖ sayıları ciddi oranda artmış hem de daha fazla ülke bu pazara ortak olmuştur.

2019 yılı verilerine göre Avustralya dışında dünyada en fazla UÖ çeken ilk 10 ülkenin tamamı kuzey yarımkürede ve bunların da büyük bir bölümü batıda yer alan ülkelerdir. Bununla birlikte özellikle refah seviyesinin nispeten daha yüksek olduğu Japonya ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi

ülkelerin yanında ekonomik anlamda hızlı bir şekilde büyüyen Çin gibi ülkelerde de UÖ sayısı önemli oranlarda artmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) %16,1’lik oranıyla dünyada en fazla UÖ alan ülke konumundadır. Dünyada en fazla UÖ alan ilk 10 ülkenin toplam oranı ise %62,8’dir. Ayrıca ilk üçte yer alan ülkelerin resmi dillerinin İngilizce olması da dikkat çeken başka bir husustur (Tablo 1).

Şekil 3- Uluslararası öğrencilerin tercih ettikleri ülkeler. (Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu)

Figure 3- International student's preferred countries. (Source: Created from UNESCO data)

Tablo 1- Dünyada en fazla uluslararası öğrenci alan ülkeler Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu

Table 1- Countries with the highest number of international students in the world. Source: Created from UNESCO data

Sıralama	Ülke adı	2019 yılı	Oran (%)	Ülke adı	2000-2019 arası toplam	Oran (%)
1	ABD	976.853	16,1	Birleşik Krallık	7.264.599	9,6
2	Avustralya	509.160	8,4	ABD	7.044.701	9,3
3	Birleşik Krallık	489.019	8,1	Avustralya	5.087.184	6,7
4	Almanya	333.233	5,5	Fransa	4.614.744	6,1
5	Rusya	282.922	4,7	Rusya	2.634.156	3,5
6	Kanada	279.168	4,6	Japonya	2.580.308	3,4
7	Çin	261.810	4,3	Kanada	2.425.122	3,2
8	Fransa	246.378	4,1	Çin	2.298.349	3,0
9	BAE	225.339	3,7	Almanya	1.784.336	2,4
10	Japonya	202.907	3,3	İtalya	1.278.161	1,7
Toplam		2.829.936	62,8	Toplam	37.011.660	49,1

Açıklama: Koyu mavi renk, yüksek gelirli ülkeleri; açık mavi renk ise üst-orta gelirli ülkeleri ifade etmektedir

Description: Dark blue color indicates high income countries; light blue color represents upper-middle income countries

2000-2019 yılları arasında toplam en fazla UÖ alan ülkelerin de İtalya dışında yine 2019 yılında en fazla öğrenci alan ülkeler oldukları görülür. Bu durum gelişmiş ülkelerin UÖ’ün tercihlerinde zamansal ölçekte de önemini koruduğunu göstermektedir.

Gelişmiş ülkeler en çok tercih edilen ülkeler olmakla beraber, ilk 20 ülke arasında özellikle son yıllarda bazı gelişmekte olan ülkeler yer almaya başlamıştır.

Türkiye 2000-2019 yılları arasında toplam 923.200 (%1,2) UÖ’ye ev sahipliği yapmıştır (dünya

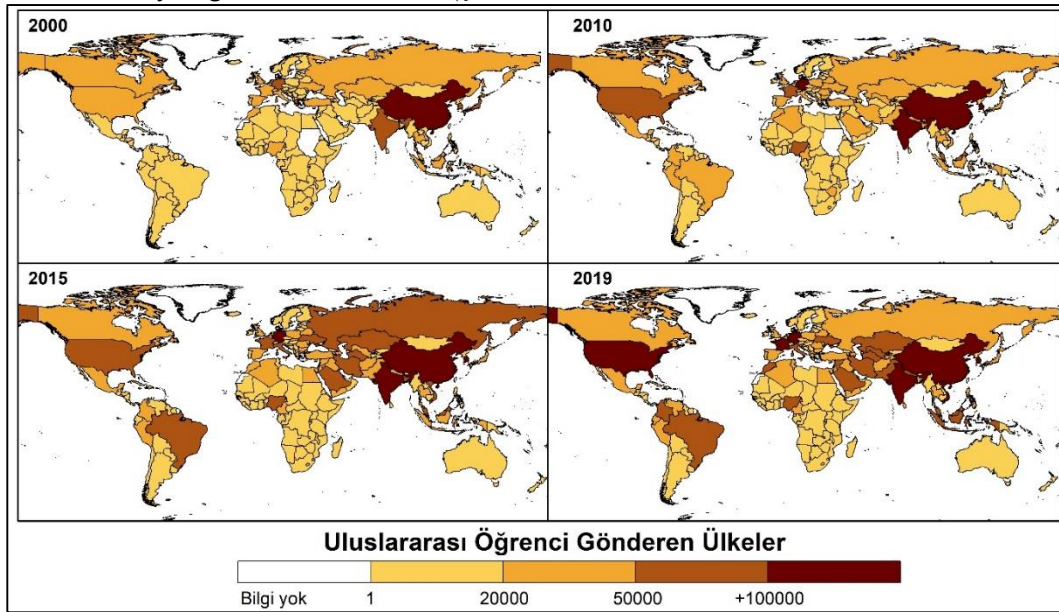
sıralamasındaki yeri 15). Yıllar itibariyle öğrenci sayılarında önemli artışlar sağlayarak dünyadaki payını yükseltmiştir. Örneğin UNESCO 2019 yılı verilerine göre Türkiye 154.505 öğrenci sayısı (%2,5) ile dünyada 11. sıraya yükselmiştir.

3.2. Uluslararası öğrenci gönderen ülkeler

Dünyada en fazla UÖ alan ülkelerin aksine kaynak ülkeler daha çok gelişmekte olanlardır. Bununla birlikte gelişmiş bazı ülkeler de önemli oranlarda UÖ göndermektedir. Örneğin ABD, Fransa ve Almanya gibi ülkeler hem hedef hem de kaynak olma özellikleriyle de ön plandadır. Asya kıtasında bulunan ve dünyanın en kalabalık nüfuslarına sahip Çin ve Hindistan en büyük gönderici ülkelerdir (Şekil

4). Haritalara bakıldığında farklı gelişmişlik seviyelerinde bulunan tüm ülkelerin değişen oranlarda UÖ gönderdikleri görülür. Dünyada en fazla UÖ alan belli bazı ülkelerin (Şekil 3) aksine hem zamansal hem de mekânsal ölçekte burada daha düzenli bir dağılışı durumu söz konusudur.

2019 yılı verilerine göre Çin %18,1 oranıyla dünyada en fazla UÖ gönderen ülke konumundadır. Hindistan'ın %7,6'lık oranıyla ikinci sırada gelmektedir. Bununla birlikte Almanya, Fransa ve ABD gibi gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerden Brezilya dışında ilk 10 içindeki ülkelerin 6'sı Asya kıtasında yer almaktadır (Tablo 2).

Şekil 4- Uluslararası öğrenci gönderen ülkeler. (Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu)

Figure 4- Countries sending international students. (Source: Created from UNESCO data)

Tablo 2- Dünyada en fazla uluslararası öğrenci gönderen ülkeler. (Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu)
Table 2- Countries sending the most international students in the world. (Source: Created from UNESCO data)

Sıralama	Ülke adı	2019 yılı	Oran (%)	Ülke adı	2000-2019 arası toplam	Oran (%)
1	Çin	1.100.454	18,1	Çin	12.213.267	16,2
2	Hindistan	461.792	7,6	Hindistan	4.109.925	5,4
3	Vietnam	126.059	2,1	Güney Kore	2.091.910	2,8
4	Almanya	122.445	2,0	Almanya	1.862.144	2,5
5	Fransa	103.161	1,7	ABD	1.374.365	1,8
6	ABD	102.246	1,7	Fransa	1.331.824	1,8
7	Güney Kore	101.493	1,7	Malezya	1.116.139	1,5
8	Nepal	93.921	1,5	Nijerya	1.063.460	1,4
9	Kazakistan	89.292	1,5	Kazakistan	969.453	1,3
10	Brezilya	81.882	1,4	Vietnam	960.414	1,3
	Toplam	2.382.745	39,3	Toplam	27.092.901	35,9

Açıklama: Koyu mavi renk, yüksek gelirli; açık mavi renk, üst-orta gelirli; turuncu renk alt-orta gelirli ülkeleri ifade etmektedir. Description: Dark blue color indicates high income countries; light blue, upper-middle income countries; orange color represents low-middle income countries

2000-2019 yılları arasında dünyada en fazla UÖ gönderen ülkelerin toplam oranı %35,9’dur. Bu yıllar arasında en çok öğrenci gönderen ülkeler ise Çin (16,2), Hindistan (%5,4), Güney Kore (%2,8), Almanya (%2,5), ABD (%1,8), Fransa (%1,8), Malezya (%1,5), Nijerya (%1,4), Kazakistan (%1,3) ve Vietnam (%1,3) gibi farklı gelişmişlik düzeylerinde bulunan ülkelerdir.

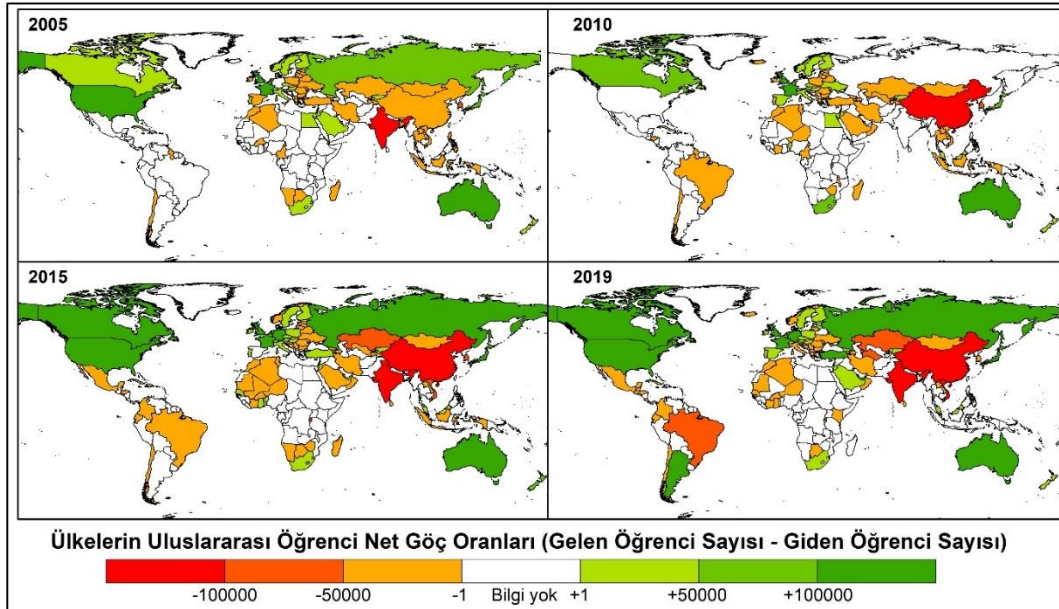
3.3. Ülkelerin uluslararası öğrenci net göç durumları

Ülkelerin UÖ net göç durumlarına bakıldığında kuzey ve batı yarım kürelerinde yer alan ülkeler ile güney ve doğu yarım kürelerinde yer alan ülkeler arasındaki belirgin fark hemen dikkat çeker. Refah seviyesinin yüksek olduğu dünyanın gelişmiş ülkelerinde UÖ sayıları pozitif yönde seyrederken az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise tablo negatif yöndedir (Şekil 5).

2019 yılı verilerine göre dünyada UÖ net göç oranlarının pozitif yönde en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla ABD, Avustralya, Birleşik Krallık, Rusya ve Kanada iken net göç oranlarının negatif yönde en yüksek olduğu ülkeler ise sırasıyla Çin, Hindistan, Vietnam, Kazakistan ve Türkmenistan’dır. 2000-2019 yılları arası toplam UÖ net göç durumlarına bakıldığında ise Fransa (pozitif yönlü) ile birlikte

Güney Kore’nin (negatif yönlü) listede yer aldıkları buna karşılık Kanada ve Türkmenistan’ın ilk beş ülke içerisinde yer almadıkları görülür (Tablo 3). Burada özellikle net göç oranlarının pozitif yönde en yüksek olduğu ülkelerin İngilizce konuşulan ülkeler olması da ayrıca dikkat edilmesi gereken başka bir husustur ki bu durum İngilizce dilinin UÖ hareketliliğinde belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir.

Dünyada UÖ net göç oranının pozitif yönde en yüksek olduğu ABD, dışarıya gönderdiği öğrencilerin sekiz katından fazlasını başka ülkelere alırken UÖ net göç oranının negatif yönde en yüksek olduğu Çin ise ABD’deki durumun tam tersine aldığı sekiz katından fazlasını dışarıya göndermektedir. Burada Türkiye için de ayrı parantez açmakta fayda var. 2000 ve 2010 yılı verilerine göre oluşturulmuş haritalarda Türkiye’de UÖ net göç oranlarının negatif yönde buna karşılık 2015 ve 2019 yılının haritalarında ise pozitif yönde olduğu görülmektedir (Şekil 5). Türkiye 2019 verilerine göre UÖ net göç oranları bakımından pozitif yönde (+106.877) (%1,8) dünyada 11. sırada gelmektedir. 2000-2019 yılları arası toplam net göç oranları karşılaştırmasında ise (+105.625) (%0,1) dünyada 29. sırada gelmektedir. Bu durum özellikle son yıllarda Türkiye’nin önemli oranda UÖ aldığını göstermektedir.

Şekil 5- Ülkelerin uluslararası öğrenci net göç oranları. Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu
Figure 5- International student net migration rates by countries. Source: Created from UNESCO data

Tablo 3- Dünyada uluslararası öğrenci net göç oranlarının pozitif ve negatif yönde en yüksek olduğu ülkeler
Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu

Table 3- Countries with the highest positive and negative net migration rates of international students in the world.
Source: Created from UNESCO data

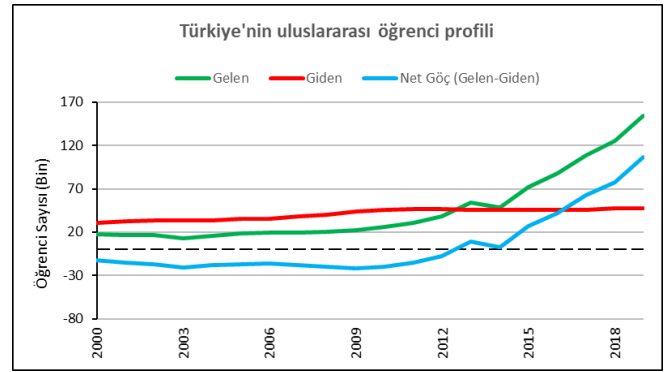
Sıralama	Ülke adı	2019 yılı	Oran (%)	Ülke adı	2000-2019 arası toplam	Oran (%)
+1	ABD	874.607	14,4	Birleşik Krallık	6.700.101	8,9
+2	Avustralya	495.892	8,2	ABD	6.393.807	8,5
+3	Birleşik Krallık	449.515	7,4	Avustralya	4.881.252	6,5
+4	Rusya	234.762	3,9	Fransa	3.282.920	4,4
+5	Kanada	230.094	3,8	Rusya	1.815.950	2,4
-5	Türkmenistan	-63.409	-1,0	Kazakistan	-734.582	-1,0
-4	Kazakistan	-66.564	-1,1	Vietnam	-759.516	-1,0
-3	Vietnam	-118.809	-2,0	Güney Kore	-1.240.900	-1,6
-2	Hindistan	-414.368	-6,8	Hindistan	-2.928.631	-3,9
-1	Çin	-838.644	-13,8	Çin	-8.562.518	-11,4

Açıklama: Koyu mavi renk, yüksek gelirli; açık yeşil renk, üst-orta gelirli; turuncu renk alt-orta gelirli ülkeleri ifade etmektedir (World Bank, 2022). Description: Dark green color indicates high income countries; light green, upper-middle income countries; orange color represents low-middle income countries (World Bank, 2022)

4. TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN MEKÂNSAL DAĞILIŞI

Türkiye, UÖ ile ilgili görünür politikaları 1990'larda geliştirmeye başlamıştır. Son yıllarda gerek yükseköğretim kurumlarında yapılan iyileştirmeler (araştırma merkezi sayısı, akademisyen sayısı) ve yürütülen politikalar (üniversite sayısı) olsun gerekse de bir ölçüde yakın coğrafyadaki siyasi atmosferin neden olduğu durumlardan ötürü olsun Türkiye'de UÖ sayıları önemli oranda artmıştır. Zira YÖK (2021) verilerine göre UÖ toplam sayısı 200 bini geçmiş ve bu anlamda küresel ölçekte önemli bir yer edinmiştir. Kuşkusuz sayının bu kadar hızlı bir şekilde artmasında YÖK, Study in Turkey, Türkiye Bursları, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türkiye Mezunları vb. birtakım kurumların yapmış oldukları faaliyetlerin rolü büyüktür (Hıra ve Karaca, 2021). YÖK'ün 2017 yılında "Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Stratejisi" ile ilgili amaçlarını gösteren belge (YÖK, 2017) aslında konunun ne derece önemsendiğini göstermektedir.

Uzun yıllar boyunca Türkiye'den başka ülkelere giden UÖ sayısı gelen UÖ sayılarına göre daha yüksekti ve yıllar itibarıyla nispeten daha istikrarlı durum vardı. Fakat 2011 yılından sonra Türkiye'deki UÖ sayıları ciddi oranda artmaya başladı. 2000 yılında Türkiye'den giden öğrenci sayısı 31.000 civarında iken 2019 yılında bu sayı 47.500'e çıkmıştır. Buna karşılık ülkeye gelen UÖ sayısı 2000'de 17.500 civarında iken 2019 yılında 155.000'e çıkmıştır. Uzun yıllar boyunca UÖ net göç oranının negatif olduğu Türkiye'de 2013 yılında UÖ net göç oranı pozitif olarak gerçekleşmiştir ki bu yıldan sonra UÖ sayıları çok hızlı bir şekilde artış göstermiştir (Şekil 6).

Şekil 6- Türkiye'ye gelen ve giden uluslararası öğrenci sayıları. Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu

Figure 6- Number of international students coming and going to Turkey. Source: Created from UNESCO data

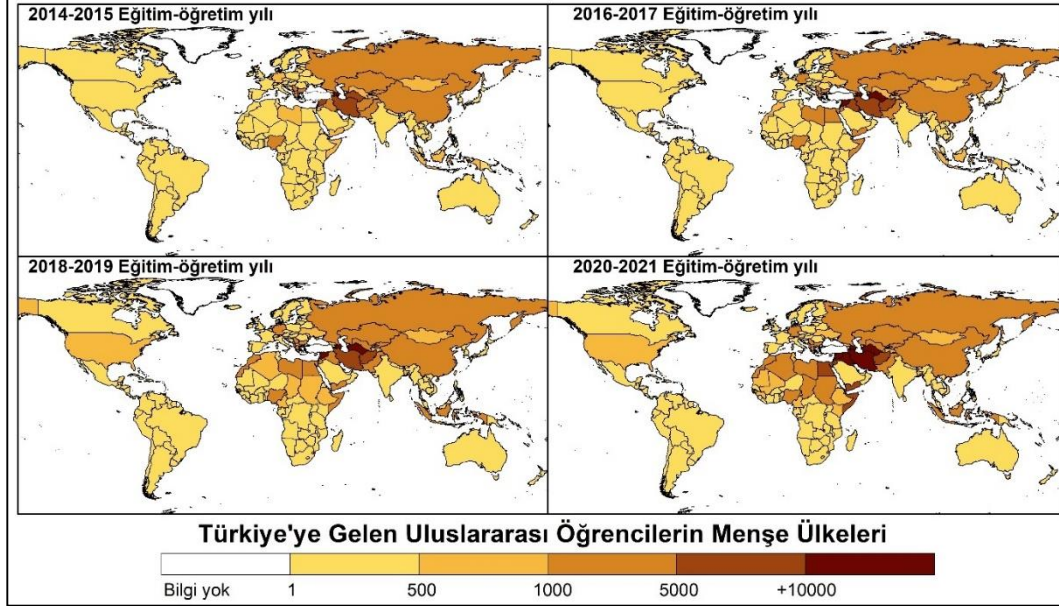
4.1. Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin menşe ülkeleri

Dünyada en fazla UÖ alan ülkeler, hemen hemen her ülkeden veya bölgeden öğrenci çekmelerine rağmen yine de belli bölgelerin veya ülkelerin ağırlığı dikkat çekmektedir. Örneğin ABD daha çok Asya'dan öğrenci alırken, Fransa Arap ülkelerinden, Almanya Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden, Birleşik Krallık ise Güneydoğu Asya ülkelerinden UÖ almaktadır. Türkiye ise daha çok kendisine yakın, tarihsel, kültürel, dilsel ve dinsel bağın olduğu ülkelere UÖ almaktadır (Şekil 7).

YÖK verilerinden hareketle oluşturulan yukarıdaki haritaya göre, Türkiye neredeyse dünyanın tüm ülkelerinden değişen oranlarda UÖ almaktadır. Yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşma

yolunda atmış oldukları adımlar ve izledikleri politikalar, UÖ hareketliliğinin küresel ölçekte hızlı bir artış göstermesinde en önemli sebeptir (Byun & Kim, 2011; Tsuneyoshi, 2005). Türkiye'de UÖ sayısının belirgin olarak artmaya başladığı yıllar aynı zamanda üniversite sayısının hızla arttığı, akademik anlamda birtakım iyileştirmelerin yapıldığı ve UÖ'e

yönelik faaliyetlerin yoğunlaştığı yıllara denk gelmektedir. Bununla birlikte Arap Baharı'nın neden olduğu göç hareketleri sonrasında Türkiye kentlerinde Suriyeliler başta olmak üzere süreçten etkilenen diğer ülke vatandaşları da yoğunluk oluşturmaya başlamış ki bunlar arasında üniversiteye kaydını yaptıranların sayısı da azımsanmayacak düzeydedir (Tablo 4).

Şekil 7- Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin menşe ülkeleri. Kaynak: YÖK verilerinden oluşturuldu
Figure 7- The origin country of the international student coming to Turkey. Source: Created from YÖK data

Tablo 4- Türkiye'ye en fazla öğrenci gönderen ülkeler. Kaynak: YÖK verilerinden oluşturuldu
Table 4- Countries sending the most students to Turkey. Source: Created from YÖK data

Sıralama	Ülke adı	2020-2021 eğitim-öğretim yılı	Oran (%)	Ülke adı	2013-2021 arası toplam	Oran (%)
1	Suriye	47.482	21,0	Suriye	164.529	16,4
2	Azerbaycan	23.770	10,5	Azerbaycan	126.231	12,6
3	Türkmenistan	19.384	8,6	Türkmenistan	102.762	10,2
4	Irak	14.799	6,6	İran	54.976	5,5
5	İran	11.223	5,0	Irak	48.390	4,8
6	Afganistan	8.428	3,7	Afganistan	44.168	4,4
7	Somali	8.141	3,6	Somali	24.990	2,5
8	Yemen	5.859	2,6	Almanya	23.636	2,4
9	Mısır	5.821	2,6	Yemen	18.619	1,9
10	Ürdün	5.317	2,4	Yunanistan	18.565	1,9
Toplam		150.224	66,6	Toplam	626.866	62,6

Açıklama: Koyu mavi renk, yüksek gelirli ülkeleri; açık mavi renk, üst-orta gelirli ülkeleri; turuncu renk alt-orta gelirli ülkeleri; kırmızı renk ise düşük gelirli ülkeleri ifade etmektedir (World Bank, 2022). **Description:** Dark blue color indicates high income countries; light blue, upper-middle income countries; orange low-middle income countries; the red color represents low income countries (World Bank, 2022)

Türkiye, daha çok siyasi istikrarsızlıkların yoğun olarak yaşandığı, ekonomik gelişmişlik seviyelerinin nispeten daha düşük olduğu ve aynı

inancı paylaştığı ülkelerden gelen öğrencilerin göç radarında yer almaktadır. 2020-2021 YÖK verilerine göre Türkiye, sırasıyla en çok Suriye (%21,0),

Azerbaycan (%10,5), Türkmenistan (%8,6), Irak (%6,6), İran (%5,0), Afganistan (%3,7), Somali (%3,6), Yemen (%2,6), Mısır (%2,6) ve Ürdün (%2,4) gibi ülkelerden UÖ almıştır (Tablo 4). Sadece bu 10 ülkeden gelen öğrencilerin genel toplam içindeki oranları %66,6 kadardır. Bu da özellikle Türkiye'nin büyük ölçüde yakın coğrafya ülkelerinden öğrenci aldığını göstermektedir. 2013-2021 yılları arası toplam verilere göre ise Mısır ve Ürdün yerine Almanya (%2,4) ve Yunanistan'ın (%1,9) yukarıda adı geçen ülkelerle birlikte listede yer aldıkları görülür.

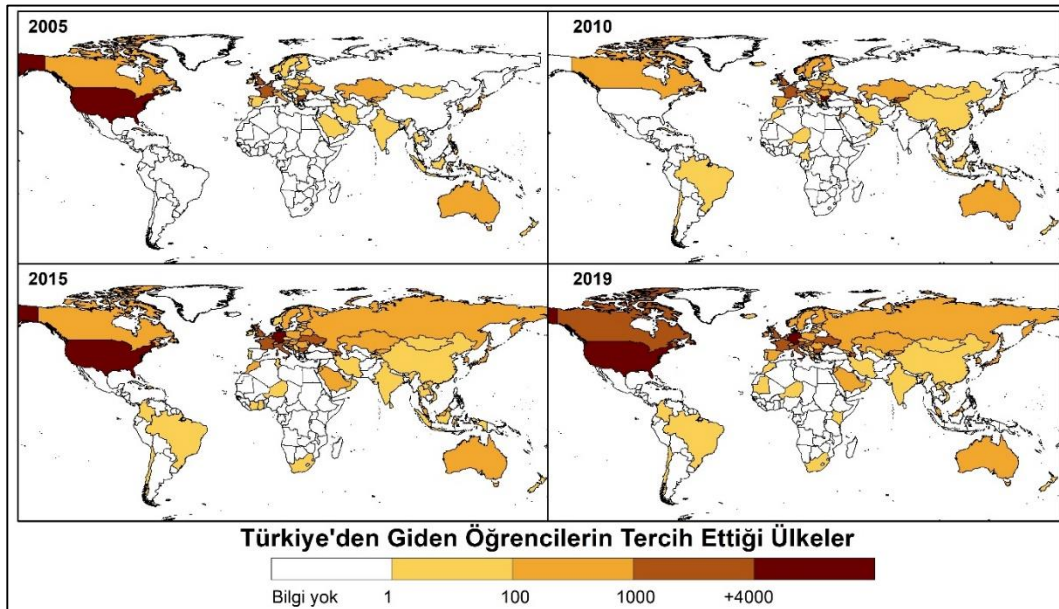
4.2. Türkiye'den giden öğrencilerin tercih ettikleri ülkeler

Türkiye her ne kadar özellikle son yıllarda almış olduğu UÖ sayısı ile ön plana çıksa da aynı zamanda diğer ülkelere göndermiş olduğu öğrenciler noktasında da küresel ölçekte önemli bir yer tutmaktadır. 2000'lerin başında nispeten daha az sayıda ve daha az ülkeye öğrenci gönderilirken zamanla birlikte bu hareketliliğe katılan hem öğrenci sayısında artışlar meydana gelmiş hem de öğrencilerin tercih ettikleri ülkeler çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Türkiye'den giden öğrenciler, dünyanın gelişmiş ülkelerini özellikle de Avrupa ve Kuzey Amerika'da yer alan ülkeleri tercih etmektedirler. Bunun yanında dünyanın farklı bölgelerinde ve farklı gelişmişlik seviyelerinde bulunan başka ülkelerinde özellikle son yıllarda

öğrenciler tarafından tercih edilmeye başladığı söylenebilir (Şekil 8).

Türkiyeli öğrenciler 2019 yılı verilerine göre ABD (%20,5) dışında en çok Avrupa kıtasında yer alan ülkelere Almanya (%18,6), Birleşik Krallık (%8,1), Fransa (%4,4), İtalya (%4,4) ve Avusturya'yı (%4,1) tercih etmişlerdir. Avrupa dışında Kanada (%4,2) ile birlikte Azerbaycan (%4,3) da Türkiyeli öğrencilerin tercih ettiği diğer iki önemli ülkedir. Türkiye'den giden öğrencilerin %75'i bu 10 ülkeyi tercih etmişlerdir. 2000-2019 yılları arasında Türkiye'den giden öğrencilerin en çok tercih ettiği ülkeler ise sırasıyla ABD (%14,9), Birleşik Krallık (%9,5), Bulgaristan (%8,8), Almanya (%8,0), Fransa (%8,0), Avusturya (%7,8), Azerbaycan (%7,3), Ukrayna (%3,3), Kırgızistan (%2,8) ve İtalya (%2,8) olmuştur (Tablo 5).

Türkiyeli öğrencilerin göç radarında her ne kadar batının gelişmiş ülkeleri yer alsın da hem coğrafi yakınlığı bulunan bazı ülkelerin (Bulgaristan, Ukrayna) hem de tarihsel ve dilsel bağı bulunan bazı Türki Cumhuriyeti ülkelerinin (Azerbaycan, Kırgızistan) de bulunduğu ortadadır. Küresel ekonomik dinamiklerin baskınlığını yansıtan bir durumun varlığı göze çarpsa da özellikle ortak birtakım değerlerinin (dil, din, kültür) öğrenci tercihlerinde önemli bir rol oynadığını/oynayabileceğini hatırlamak gerekir.

Şekil 8- Türkiye'den giden öğrencilerin tercih ettiği ülkeler. Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu

Figure 8- Countries preferred by students from Turkey. Source: Created from UNESCO data

Tablo 5- Türkiye'den giden öğrencilerin en fazla tercih ettikleri ülkeler. Kaynak: UNESCO verilerinden oluşturuldu
Table 5- Most preferred countries by students from Turkey. Source: Created from UNESCO data

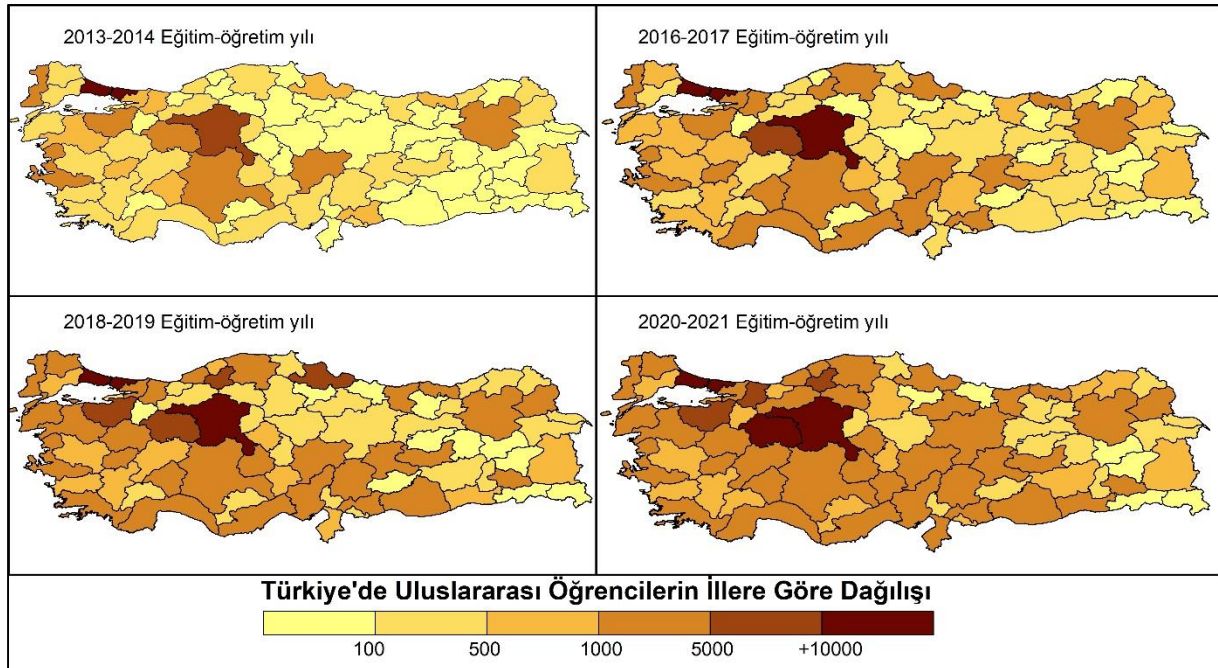
Sıralama	Ülke adı	2019 yılı	Oran (%)	Ülke adı	2000-2019 arası toplam	Oran (%)
1	ABD	9.354	20,5	ABD	82.787	14,9
2	Almanya	8.494	18,6	Birleşik Krallık	52.450	9,5
3	Birleşik Krallık	3.710	8,1	Bulgaristan	48.799	8,8
4	Fransa	2.007	4,4	Almanya	44.115	8,0
5	İtalya	2.001	4,4	Fransa	44.057	8,0
6	Azerbaycan	1.950	4,3	Avusturya	43.140	7,8
7	Kanada	1.914	4,2	Azerbaycan	40.524	7,3
8	Avusturya	1.885	4,1	Ukrayna	18.076	3,3
9	Ukrayna	1.593	3,5	Kırgızistan	15.663	2,8
10	Bulgaristan	1.317	2,9	İtalya	15.525	2,8
	Toplam	34.225	75,0	Toplam	405.136	73,2

Açıklama: Koyu mavi renk, yüksek gelirli ülkeleri; açık mavi renk, üst-orta gelirli ülkeleri; turuncu renk ise alt-orta gelirli ülkeleri ifade etmektedir (World Bank, 2022). **Description:** Dark blue color indicates high income countries; light blue, upper-middle income countries; orange color represents low-middle income countries (World Bank, 2022)

4.3. Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin illere ve üniversitelere göre dağılımı

Türkiye'de UÖ değişen oranlarda neredeyse tüm kentlerde varlık göstermektedir. Kentlerdeki üniversite sayıları, üniversitelerin akademik başarı düzeyleri ve yabancı öğrencilere yönelik politikaları ile birlikte kentin gelişmişlik seviyesi UÖ'ün dağılımlarını doğrudan etkilemektedir. Bununla birlikte Ortadoğu'daki siyasi karışıklıkların neden olduğu göç

hareketleri sonrasında Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısında anlamlı bir artış ortaya çıkmıştır (Erken, 2021). Suriyeliler başta olmak üzere Ortadoğu ülkelerinden gelen öğrencilerin önemli bir kısmı büyük kentlerdeki gelişmiş büyük ve köklü üniversiteler dışında daha küçük kentlerdeki yeni kurulan üniversiteleri de tercih etmektedir. Nitekim bu durum tüm kentlerde uluslararası öğrencilerin varlık göstermesini sağlamıştır.

Şekil 9- Uluslararası öğrencilerin illere göre dağılımı. Kaynak: YÖK verilerinden oluşturuldu
Figure 9- Distribution of international students by province. Source: Created from YÖK data

UÖ, ülkenin batı ve orta-batı bölümlerinde yer alan kentlerde daha yoğunluktadır. Üniversitelerde Suriyeli öğrenci sayısının artmasıyla birlikte özellikle son yıllarda güney ve güneydoğuda yer alan kentlerde de belirmeğe başlayan bir yoğunluk göze çarpar.

2013-2021 yılları arasında en fazla UÖ alan ilk on kent sırasıyla İstanbul (%29,1), Ankara (%9,0), Eskişehir (%5,5), Karabük (%3,0), Bursa (%3,0), İzmir (%2,8), Konya (2,5), Samsun (2,5), Sakarya (%2,5) ve Gaziantep (%2,4) kentleridir. Bu kentlerin toplam 81 il içerisindeki genel oranı ise %62,3 olarak çıkmıştır. İstanbul %29,1'lik oranıyla Türkiye'de en fazla UÖ'ye ev sahipliği yapan kenttir. Bu yaklaşık olarak ilk 10 ilde öğrenim gören her iki kişiden birinin ve 81 il içerisinde de her üç kişiden birinin İstanbul'da ikamet ettiği anlamına gelmektedir (Tablo 6).

Tablo 6- Türkiye'de en fazla uluslararası öğrenci barındıran iller (2013-2021 yılları arası)

Table 6- Provinces with the highest number of international students in Turkey (between 2013 and 2021)

Sıralama	İl	UÖ Sayısı	Oran (%)
1	İstanbul	292.013	29,1
2	Ankara	90.546	9,0
3	Eskişehir	54.912	5,5
4	Karabük	30.283	3,0
5	Bursa	30.106	3,0
6	İzmir	28.590	2,8
7	Konya	25.281	2,5
8	Samsun	25.004	2,5
9	Sakarya	24.717	2,5
10	Gaziantep	23.592	2,4
	Toplam	625.044	62,3

Kaynak: YÖK verilerinden oluşturulmuştur
Source: Created from YÖK data

2015-2016 eğitim öğretim yılında ilk on içerisinde yer alan üniversitelerin toplam UÖ sayıları 1.000-6.000 arasında değişirken, 2020-2021 eğitim öğretim yılında ise sayı biraz daha yükselip 4.000-12.000 bandına çıkmıştır. Tablo 7'de yer alan üniversitelerin büyük bir bölümü ülkenin batı ve orta bölümlerindeki kentlerde bulunmaktadır. Özellikle İstanbul'daki üniversitelerin sayısı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte 2020-2021 eğitim öğretim yılında Anadolu (11.660) ve Karabük (9.768) üniversitelerinin UÖ sayılarının ciddi düzeyde yükseldiğini de belirtmek gerekir. Anadolu Üniversitesi'nin ilk sırada gelmesinde kent ve üniversitenin öğrencilere sağladığı hizmetlerin ve olanakların yanı sıra açıköğretim programının etkisi olduğu düşünülürken, Karabük Üniversitesi'nin UÖ sayısının bu kadar yüksek olmasında ise üniversitenin eğitim kalitesinin UÖ açısından ideal olması, öğrencilerin puanlarının okumak istedikleri bölüme yetmesi, kentin küçük oluşu, tanidik varlığı, bazı bölümlerde eğitim dilinin İngilizce olması, diploma denklik sisteminin ülkelerarası kriterlere uygun olması ve alımlarda sadece lise diplomasının yeterli olması şartı ile birlikte kentin başkent Ankara'ya yakın oluşunun temel etkenler olduğu düşünülmektedir (Yıldırım vd., 2016). Bununla birlikte ilgili üniversitenin Uluslararası Öğrenci Koordinatörlüğü biriminde çalışan görevli kişi ile yapılan bir telefon görüşmesinde (24.05.2022) üniversitenin, çoğunluğu Afrika kıtasında bulunan ülkeler olmak üzere (halihazırda 15 ülkede aktif) dünyanın birçok ülkesinde Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) gerçekleştirdiği ve yine ikili işbirlikleri çerçevesinde bu devletlerin ilgili kurumları ile yapılan anlaşmaların ve projelerin UÖ sayısı üzerinde önemli oranda etkisinin olduğu bilgisi aktarıldı.

Tablo 7- Türkiye'de en fazla uluslararası öğrenci barındıran üniversiteler

Table 7- Universities with the highest number of international students in Turkey

Sıralama	Üniversite	2015-2016 Eğitim-öğretim yılı		2020-2021 Eğitim-öğretim yılı	
		UÖ sayısı	Üniversite	UÖ sayısı	Üniversite
1	İstanbul Ü.	5.553	Anadolu Ü.	11.660	
2	Anadolu Ü.	3.286	Karabük Ü.	9.768	
3	Sakarya Ü.	2.900	İstanbul Ü.	8.287	
4	Gaziantep Ü.	2.382	Uludağ Ü.	5.345	
5	Ankara Ü.	2.198	Bahçeşehir Ü.	5.200	
6	Uşak Ü.	2.196	İstanbul Aydın Ü.	5.195	
7	Marmara Ü.	2.179	Altınbaş Ü.	5.080	
8	İstanbul Teknik Ü.	2.131	Atatürk Ü.	4.737	
9	Gazi Ü.	2.034	Ondokuz Mayıs Ü.	4.653	
10	Ondokuz Mayıs Ü.	1.980	Trakya Ü.	4.237	

Kaynak: YÖK verilerinden oluşturuldu
Source: Created from YÖK data

Türkiye’nin gelişmiş ve köklü üniversitelerinde UÖ heterojenliği nispeten iyi düzeyde iken yeni kurulan ve küçük taşra üniversitelerinde ise belli grupların homojenliği söz konusudur. Örneğin ilk 10 içerisinde yer alan Karabük Üniversitesi başta olmak üzere ülkenin az gelişmiş bölgelerindeki üniversitelerde Suriyeli öğrenciler baskın grubu oluşturmaktadır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Küreselleşmeyle beraber tüm dünyada yükseköğretim kurumlarında önemli değişimler ve dönüşümler yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşümlerin en net şekilde görüldüğü alanlardan biri de UÖ meselesidir. Özellikle son yıllarda trendi artan bu mesele çok daha yoğun bir şekilde ve farklı mecralarda tartışılmaya başlandı. Nitekim bugün UÖ meselesi eğitim, küreselleşme (Scott, 2000) ve göç bağlamında ele alınan ve gelişen disiplinlerarası bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Collins, 2012).

Eskiden olduğu gibi günümüzde de UÖ hareketliliğinin yönü genelde az gelişmiş coğrafyalardan gelişmiş coğrafyalara doğrudur. Bu durum UÖ hareketliliğinin de küresel eşitsizlik modeli ile açıklanabileceğini göstermektedir (Altbach, 2003). Netice olarak bugün UÖ meselesi salt bir biçimde belli kurumların tahakkümünde gelişen bir alan olmayıp çokuluslu şirketlerin, devlet kurumlarının ve bağımsız ticaret örgütlerinin ilgilendiği ve hegemonya altına almak istedikleri girift bir alan olarak karşımızda yer almaktadır (Altbach, 2002; Knight, 2002; Larsen vd., 2002). UÖ’ün getirdiği ekonomik ve bilgi sermayesinin farkında olan Anglosakson ülkelerinin bu öğrencilere yönelik kapsamlı uyum programlarını devreye sokma girişimleri (Andrade, 2006), bir anlamda bu göçü kalıcı hale getirip daha çok kazanç elde etme isteklerinin olduğunu bildirmektedir. Yüksek vasıflı göç şeklinde görülen bu hareketliliğin (Suter & Jandl, 2006) ülkelerin kalkınmasında önemli rol oynadığı görüşü hâkimdir (Bergerhoff vd., 2013). Klasik göç ülkelerinin belirgin bir ağırlığı söz konusu olsa da dünyanın farklı bölgelerinde gelişmekte olan bazı ülkelerin de ciddi oranlarda UÖ almaya başladıkları ortadadır. UÖ’i çekmede yeterince başarılı olmayan gönderici ülkeler de mali havaleler, teknoloji transferi, girişimci ortaklıklar, kişisel ağlar ve diplomatik ilişkiler yoluyla bu hareketlikten yararlanabilir (Gribble, 2008). Gerek küresel ölçekte olsun gerekse de ulusal boyutta olsun öğrenci hareketliliğini belirleyen temel dinamiklerin itme-çekme kuramı çerçevesinde yorumlanabileceği açıktır. Diğer bir deyişle lokasyonlar arasındaki gelişmişlik seviyesi ve küresel eşitsizlik sistemleri öğrencilerin

dağılımlarını belirleyen temel ölçüttür. Bu çalışmada ulaşılan bulgular büyük ölçüde bu yöndedir.

UÖ meselesi her ne kadar ekonomik açıdan gündeme geliyor olsa da bu hareketliliğin kültürlerarası etkileşimi artırdığı ve toplumlar arasında daha barışçıl bir anlayışın yerleşmesine öncülük ettiği de bir gerçektir (Peterson vd., 1999). Dolayısıyla UÖ meselesini salt bir biçimde ekonomik saiklerle açıklamak yerine toplumları buluşturan, kaynaştıran ve kültürlerarası etkileşimi artıran yönünü de görüp bu minvalde politikalar geliştirmek gerekir. Uluslararası ilişkiler konjonktüründen olaya bakıldığında UÖ, ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal değişkenleri olumlu yönde etkilemektedir (Altbach, 1998; Barber & Morgan, 1987; Naidoo, 2006; Soo & Elliott, 2010). Bu anlamda UÖ’ün, ülkelerin dışarıya açılmasında önemli bir işleve sahip olabileceğini de görmek gerekir.

Tüm bulgular gelecekte UÖ göç hareketlerinin artacağı yönündedir. Öğrenci sayılarını ve göç rotalarını ise, ilgili kurum ve kuruluşlarının politikaları, bölgelerin siyasal atmosfer koşulları ile birlikte öğrencilere sunulacak hizmetler belirleyecektir (Altbach & Knight, 2007). Tam da buradan hareketle Türkiye’nin bu küresel sermaye pazarında nerede durduğu veyahut nerede konumlanması gerektiği meselesini tartışmaya açmak gerekir. Türkiye özellikle son yıllarda her ne kadar dünyanın çok farklı bölgelerinden UÖ çekmeye başlasa da hâlâ ağırlıklı bir biçimde kendisiyle dil, din, kültür ve coğrafik yakınlığı bulunan ülkelere öğrenci almaktadır (Arkalı Olcay & Nasır, 2016; Şekil 7). Örneğin Türkiye uzun zamandır en çok Suriye, Azerbaycan, Türkmenistan, Irak, İran, Afganistan ve Somali gibi dil, din ve kültürel bağı olan ülkelere UÖ almaktadır. Bu durum UÖ hareketliliğinde kültürel sermaye ve türevlerinin etkisinin ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Buna karşılık Türkiye’den giden öğrencilerin tercih ettikleri ülkelere bakıldığında ise ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya ve Kanada gibi refah seviyesi yüksek, dünyanın en büyük gelişmiş ekonomilerine sahip ülkeler olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin bölgesel cazip kimliğini (Kondakçı vd., 2017) korumakla birlikte daha küresele hitap eden çok katmanlı ve bütünleşik bir yeni politikaya ihtiyacı vardır. Türkiye, dünyanın gelişmiş ülkelerindeki öğrencileri çekmeye yönelik politikalar geliştirip bunu başardığı takdirde hem ekonomik olarak hem de bilimsel olarak kazanç düzeyini yükseltmesi daha olasıdır. Ayrıca ekonomik kaygısı çok baskın olmayan öğrencilerin yaşam memnuniyetlerinin yüksek olabileceğini ve bu durumun da ülkeye olumlu yansıtılabileceğini hatırd tutmak gerekir. Örneğin

Türkiye’de eğitim alan Çadlı öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada gelir düzeyi başta olmak üzere sosyo-kültürel koşullar bağlamında yeterli sermaye kaynaklarına sahip bireylerin yaşam memnuniyetinin yüksek olduğu (Saleh, 2020) ve yine ekonomik olarak daha rahat olan bireylerin hem ülkede kalış sürelerinin uzun olduğu hem de mezuniyet sonrasında ülkede kalmaya daha sıcak baktıkları (Karakullukçu, 2020) ifade edilmektedir. Nitekim Türkiye, bilimsel performans ve altyapısıyla bölgesel ölçekte önemli bir güç olup gelişmiş birçok ülke ile rekabet edebilecek bir durumdadır (Özoğlu vd., 2012). Bu noktada Türkiye’nin var olan potansiyelini görüp hem dış ilişkiler hem de üniversiteler ve YÖK özelinde UÖ ile

ilgili sağlıklı ve sürdürülebilir birtakım stratejiler geliştirmesi gerekmektedir (Yılmaz ve Güçlü, 2021). Bununla birlikte bu hareketliliği kalıcı göçe çevirmek istiyorsa UÖ’ün karşılaştığı/karşılaşabileceği sorunları çözme noktasında (Levent & Karavelli, 2013) güçlü bir irade ortaya koyması gerekir. Çünkü gelecekte UÖ göç hareketlerinin artan bir şekilde devam edeceği ve yine bu hareketliliğe katılacak öğrencilerin önemli bir bölümünün ise gidecekleri ülkede kalma ihtimallerinin yüksek olacağı düşünülmektedir (Bryła, 2019; Gribble, 2008; Soon, 2012).

REFERANSLAR

- Altbach P. G., & Knight, J. (2007). The internationalization of higher education: Motivations and realities. *Journal of Studies in International Education*, 11(3/4), 290-305. DOI: 10.1177/1028315307303542
- Altbach, P. G. (1998). *Comparative higher education: Knowledge, the university, and development*. Hong Kong: Comparative Education Research Centre, The University of Hong Kong.
- Altbach, P. G. (2002). Knowledge and education as international commodities: The collapse of the common good. *International Higher Education*, 28, 2-5.
- Altbach, P. G. (2003). Globalization and the university: Myths and realities in an unequal world. *Journal of Educational Planning and Administration*, 17(2), 227-247.
- Altbach, P. G. (2004). Higher education crosses borders. *Change*, 36(2), 18-24.
- Andrade, M. S. (2006). International students in English-speaking universities: Adjustment factors. *Journal of Research in International Education*, 5(2), 131- 154. <https://doi.org/10.1177/1475240906065589>
- Arkalı Olcay, G., & Nasır, V. A. (2016). Yükseköğretimde uluslararasılaşma: En çok öğrenci alan ülkeler ve Türkiye perspektifinden 1999-2013 yıllarına bakış. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(3), 288-297.
- Barber, E. G., & Morgan, R. P. (1987). The impact of foreign graduate students on engineering education in the United States, *Science*, 236(4797), 33-37.
- Bergerhoff, J., Borghans, L., Seegers, P.K., & van Veen, T. (2013). *International education and economic growth*. Institute for the Study of Labor (IZA). Retrieved from: <http://ftp.iza.org/dp7354.pdf>
- Bryła, P. (2015). Self-reported effects of and satisfaction with international student mobility: A large-scale survey among Polish former erasmus students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 191, 2074-2082.
- Bryła, P. (2019) International student mobility and subsequent migration: The case of Poland, *Studies in Higher Education*, 44(8), 1386-1399. doi:10.1080/03075079.2018.1440383
- Byun, K., & Kim, M. (2011). Shifting patterns of the government’s policies for the internationalization of Korean higher education. *Journal of Studies in International Education*, 15(5), 467-486.
- Choudaha, R. (2017) Three waves of international student mobility (1999–2020). *Studies in Higher Education*, 42(5), 825-832. doi: 10.1080/03075079.2017.1293872
- Collins, F. L. (2012). Researching mobility and emplacement: Examining transience and transnationality in international student lives. *Area*, 44(3), 296-304.
- Donati, P. (2009). Beyond multiculturalism: Recognition through the relational reason. *Polish Sociological Review*, 166(2), 147-177.
- Edward, A., Baryla, J. R., & Dotterweich, D. (2001) Student migration: Do significant factors vary by region? *Education Economics*, 9(3), 269-280. doi: 10.1080/09645290110086135

- Erken, M. (2021) *Türkiye’de uluslararası öğrencilik çalışmaları*. İstanbul Üniversitesi Uluslararası Öğrenci Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Gribble, C. (2008). Policy options for managing international student migration: The sending country’s perspective. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 30(1), 25-39.
- Hıra, İ. H., & Karaca, K. (Haz.). (2021). *Sivil toplum kuruluşları için bir rehber: Türkiye’de uluslararası öğrenciler*. Türkiye Gençlik STK’ları Platformu, Ankara.
- Kapur, D., & Crowley, M. (2008). *Beyond the ABCs: Higher education and developing countries*. Center for Global Development Working Papers, No. 139. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1099934>
- Karakullukçu, A. (2020). *Uluslararası öğrenci hareketliliğinin Türkiye’de eğitim ekonomisinin gelişimi üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- King, R., & Raghuram, P. (2013). International student migration: Mapping the field and new research agendas. *Population, Space and Place*, 19(2), 127-137.
- Knight, J. (2002). *Trade in higher education services: The implications of GATS: report*. The Observatory on Borderless Higher Education, London.
- Kondakçı, Y., Çapa Aydın, Y., Oldaç, İ. Y., & Ertem, Y. H. (2017). *Türkiye’de uluslararası öğrenci hareketliliği: uluslararası öğrencilerin yaşam doyumları ve yükseköğrenim için Türkiye’yi tercih sebeplerinin modellenmesi*. Tübitak Projesi (Proje No: 114K721), Ankara.
- Larsen, K., Martin, J. P., & Morris, R. (2002). Trade in educational services: Trends and emerging issues. *World Economy*, 25(6), 849-868.
- Lee, K. H., & Tan, J. P. (1984). The international flow of third level lesser developed country students to developed countries: Determinants and implications. *Higher Education*, 13(6), 687-707.
- Levent, F., & Karaevli, Ö. (2013). Uluslararası öğrencilerin eğitimine yönelik politikalar ve Türkiye için öneriler. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38, 97-117. doi: 10.15285/EBD.2013385569
- Li, M., & Bray, M. (2007). Cross-border flows of students for higher education: Push-pull factors and motivations of mainland Chinese students in Hong Kong and Macau. *Higher Education*, 53(6), 791-818.
- Mazzarol, T., & Soutar, G. (2002) Push-pull factors influencing international students destination choice. *International Journal of Educational Management*, 16(2), 82-90. <http://dx.doi.org/10.1108/09513540210418403>
- Mazzarol, T., Kemp, S., & Savery, L. K. (Eds.). (1996). *International students who choose not to study in Australia: An examination of Taiwan and Indonesia*. AEIF Policy, Research and Analysis Section.
- Naidoo, V. (2006). International education: A tertiary-level industry update. *Journal of Research in International Education*, 5(3), 323-345.
- Ortiz, A., Chang, L., & Fang, Y. (2015). International student mobility trends 2015: An economic perspective. *World Education News and Reviews*, 1. <https://ssrn.com/abstract=2571491> adresinden alındı.
- Özoğlu, M., Gür, B. S., & Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında Türkiye’de uluslararası öğrenciler*. SETA Yayınları, Ankara.
- Peterson, D. M., Briggs, P., Dreasher, L., Horner, D. D., & Nelson, T. (1999). Contributions of international students and programs to campus diversity. *New Directions for Student Services*, 86, 67-77.
- Raghuram, P. (2013). Theorising the spaces of student migration. *Population, Space and Place*, 19(2), 138-154.
- Saleh, A. M. (2020). *Türkiye’deki yabancı uyruklu yükseköğrenim öğrencilerinin yaşam memnuniyeti, sosyo-ekonomik ve mesleki problemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Scott, P. (2000). Globalisation and higher education: Challenges for the 21st century. *Journal of Studies in International Education*, 4(1), 3-10.
- Shields, R. (2013). Globalization and ISM: A network analysis. *Comparative Education Review*, 57(4), 609-636.
- Soo, K. T., & Elliott, C. (2010). Does price matter? Overseas students in UK higher education. *Economics of Education Review*, 29, 553-565.
- Soon, J. J. (2012) Home is where the heart is? Factors determining international students' destination country upon completion of studies abroad. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(1), 147-162. doi: 10.1080/1369183X.2012.640026

- Suter, B., & Jandl, M. (2006). *Comparative study on policies towards foreign graduates: Study on admission and retention policies towards foreign students in industrialised countries*. International Centre of Migration Policy Development, Vienna.
- Tsuneyoshi, R. (2005). Internationalization strategies in Japan: The dilemmas and possibilities of study abroad programs using English. *Journal of Research in International Education*, 4(1), 65-86.
- UNESCO. (2021). *UIS.Stat sitesinden alınan uluslararası öğrencilere ilişkin veriler*. Kasım 2, 2021 tarihinde UNESCO: <http://data.uis.unesco.org/#> adresinden alındı
- Vickers, P., & Bekhradnia, B. (2007). *The economic costs and benefits of international students*. Higher Education Policy Institute, Oxford.
- Wilkinson, A., Merwood, P., & Masgoret, A. M. (2010). *Life after study: International students' settlement experiences in New Zealand*. Department of Labour, Wellington.
- World Bank. (2022). *Ülkelerin gelir grubuna göre sınıflandırılması*. Nisan 15, 2022 tarihinde World Bank: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/the-world-by-income-and-region.html> adresinden alındı
- Yıldıran, C., Özkan, D., & Büyükyılmaz, O. (2016). Yabancı uyruklu lisans öğrencilerinin durum analizi: Karabük Üniversitesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 1(1), 20-34.
- Yılmaz, G., & Güçlü, N. (2021). Türkiye’de uluslararası öğrenci hareketliliğinin görünümü. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(1), 244-256.
- YÖK. (2017). *Yükseköğretimde uluslararasılaşma strateji belgesi 2018-2022*. https://www.yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/Yuksekogretimde_Uluslararasılaşma_Strateji_Belgesi_2018_2022.pdf
- YÖK. (2021). *YÖK’ün uluslararası öğrencilere ilişkin verileri*. Ekim 26, 2021 tarihinde YÖK: <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı